

A KELET KAPUJÁNAK ELSŐ FELMÉRÉSE

Ha a mesés Kelet szin pompás hangulatára vágyunk, de nem szeretnénk kitenni lábunkat az öreg kontinensről, akkor Isztambulban a helyünk. Sorozatunk e havi részében Európa keleti kapujához utazunk, a mecsetek és szerájok világába, két évszázadot visszaugorva az időben.

A Magyar Bányászati és Földtani Szolgálat (MBFSZ) Térképtárának gyűjteményében nemcsak földtani, geofizikai és egyéb földtudományi térképek találhatók, hanem különleges, ritka, régi térképek is fellelhetők. Az egyik ilyen Konstantinápoly, a mai Isztambul korabeli térképe, amely több kiadást is megért. *François Kauffer* és *Jean Baptiste Lechevalier* térképének első változata 1786-ban jelent meg.

Kauffer egy piemonti gyökerekkel rendelkező család sarja volt. Bár gyermekkoráról és ifjúságáról nem maradtak fenn dokumentumok, feltehetően a metzi katonai iskolába, az École Militaire-be járt. Itt ismerkedhetett meg a földméréssel és a térképészettel. A húszas évei elején járó Kauffert 1776-ban meghívta *Marie Gabriel Florent Auguste de Choiseul-Gouffier* gróf, hogy kísérje el az ókori történelem görög- és törökországi helyszíneinek felkeresésében. Ezt az utazást örökítette meg a gróf *Voyage pittoresque de la Grèce* című művében.

A Kauffert meghívó de Choiseul-Gouffier gróf

Az utazáson Kauffer a gróf titkáraként és geográfusként vett részt. Megbízóját elkísérte még *Jacques Foucherot* mérnök, valamint *Jean-Baptiste Hilair* festő is. A csapat képzett tudósainak és művészeinek feladata volt a meglátogatott helyszínek és útvonalak pontos topográfiai meghatározása, leírása és művészi megőrkítése.

Útjuk egy részét az *Atalante* nevű francia fregatton tették meg, melynek kapitánya *Joseph Bernard de Chabert* márki volt. A haditengerészet tisztje már az 1750-es években megcsillogtatta térképészeti tudását, amikor a Szent Lőrinc-folyót feltérképezte. Az 1776-os úton azzal bízták meg Chabert-t, hogy csillagászati megfigyelések és háromszögelési mérések segítségével pontosítsa az Égei-tenger partvonalának térképeit. E munkájában két fiatal tiszt – *Jean François Truguet* (tengerészgyalogos, később

A kiváló térképész de Chabert márki

Franciaország admirálsa) és *Racord* hadnagy – segítettek. Kauffer számára ez egy nagyon szerencsés utazás volt, mivel földmérő és térképészeti tudását ezeknek a képzett tengerészeknek a segítségével gyarapíthatta.

A Moda-félszigetet (Mondi Bournou) Isztambul területén 1786-ban még mezőként ábrázolta François Kauffer és Lechevalier

A mai Törökország területén található Trója romjainak látképe de Choiseul-Gouffier gróf albumában

A térkép teljes címe betekintést nyújt Konstantinápoly felmérésébe: *Plan de la ville de Constantinople et de ses faubourgs, tant en Europe qu'en Asie / levé géométriquement en 1776 par Fr. Kauffer; vérifié et augmenté en 1786 par le même Fr. Kauffer et par M. Le Chevalier* [Konstantinápoly városának, valamint európai és ázsiai külvárosainak térképe / 1776-ban felmérte Fr. Kauffer, majd 1786-ban ellenőrizte és növelte Fr. Kauffer és M. Le Chevalier]. Ez is azt támasztja alá, hogy Kauffer eredeti, 1776-os felmérése csak felületes lehetett. Choiseul-Gouffier ugyanis csupán egy hónapot töltött Konstantinápolyban, 1776. augusztus végétől szeptemberig. A gróf ideje nagy részében a szigetek között hajózott az Égei-tengeren, rövid megállókkal a Dardanellák partjainál és a Márvány-tengeren. Azonban 1784-ben francia nagykövetségként visszatért Konstantinápolyba és Kauffert ismét meghívta kíséretébe. A nagykövetségen

Kauffer titkárként és katonai attaséként működött, miközben folytatta a kutatásokat, felkereste az ókori történelmi helyszíneket és szemléltető térképeket készített róluk. Konstantinápoly részletes felmérését 1785–86-ban készítette el, melynek során csatlakozott hozzá Jean Baptiste Lechevalier, akinek szenvedélye Homérosz és az ókori Trója felkutatása volt. Ám Lechevaliert nemcsak a múlt érdekelt, hanem csillagászatot is tanult. Így Kauffer a felméréseihez nagy segítséget kapott, Lechevalier csillagászati és matematikai készségei vetekedtek az övével. Szükségük is volt minderre, mert azt vállalták, hogy hat hónap alatt feltérképezik a várost. Ezt 1785 decemberétől 1786 tavaszáig meg is tették.

Térképezési módszerüket a *Voyage de la Propontide et du pont Euxin* című művében írta le részletesen Lechevalier: „Kauffer mérnök, akinek tehetsége előtt itt tisztelgek, megosztotta velem ennek a nehéz munkának a veszélyeit.

Konstantinápoly történelmi félszigete a Kék mecsettel és az Hagia Sophiával.

Bozóky Dezső sorhajóorvos felvétele, 1905. (FORRÁS: HOPP FERENC ÁZSIAI MŰVÉSZETI MÚZEUM)

Majdnem hat hónapig tartott (...) 1785. december 6-án léptünk be először Konstantinápolyba a Zindan-Kapoussi nevű kapun át. Az első feladatunk az volt, hogy minden figyelemre méltó épület nevét fel kellett venni, formáit tanulmányozni kévvilról, és megfigyelni valamilyen megkülönböztető jelet, hogy felismerjük azt távolról a topográfiai műveleteinkben...”

Ezután kiválasztottak hús „álló-mást”, azaz jellegzetes pontot, amelynek helyzetét háromszögelésekkel megállapították. Később ezekhez viszonyították a többi épületet. Sok műemléket és jellegzetes természetes pontot bemértek, mint például a Szent Dimitri-templomot, a Galata-tornyot, az Hagia Szophia-mecsetet, Ahmed szultán mecsetét, Ali pasa mecsetét, a Beyazid-mecsetet, valamint „számos figyelemre méltó fát, amelyek látványosságként szolgáltak a városban”.

Az észak-északkeletre tájolt térkép körülbelül 1:17 200-es méretarányban készült el. Érdekessége, hogy az egykori bizánci bazilika, az Hagia Szophia koordinátáit pontosan feltüntették rajta (Párizstól keletre 26° 55' 00" hosszúság és 41° 1' 2" szélesség), azonban a hosszúsági és szélességi rács hiányzik a térképről. A térképet Párizsban vették, így nem valószínű, hogy Kauffer felügyelte volna a kiadását, mivel ő Konstantinápolyban maradt egészen 1801-ben bekövetkezett haláláig. A további konstantinápolyi működésére jellemző, hogy erődítmények modelljeinek tucatját építette meg az újonnan alapított matematikai és erődiskola (Mühendishâne-i Hümayûn) számára, és segédkezett a Boszporusz, a Fekete-tenger, valamint a Dardanellák és a Márvány-tenger topográfiai felmérésében is.

Konstantinápoly térképe több kiadást is megért, az MBFSZ térképtárában egy 1815. december 20-án, Londonban, „Caddell & Davis Strand” által kiadott példány található. Bár e kiadásnak léteznek kézzel színezett példányai is, intézetünkben egy eredeti, színezetlen térkép lelhető fel.

BABINSZKI EDIT

Konstantinápoly korabeli térképe – a sorozat előző részeiben megjelentekkel együtt – nagy felbontásban megtalálható a <https://map.mbfsz.gov.hu/oldmaps.html> címen.

